

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

УДК 330.15

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Верес К.О., Савицька Л.Ю.

Національний університет харчових технологій

Досліджено стан рекреаційно-туристичних ресурсів Одеської області. Визначено основні терміни і поняття рекреаційного туризму. Розглянута науково-дослідна база рекреаційного туризму. Проведений аналіз основних негативних ознак рекреаційно-туристичних ресурсів регіону. Запропоновані шляхи ефективного використання рекреаційних та туристичних ресурсів Одеського регіону.

Ключові слова: туризм, рекреація, туристично-рекреаційний потенціал, рекреаційний туризм, Одеська область, рекреаційно-туристичні ресурси.

Постановка проблеми. Відпочинок, туризм та рекреація є невід'ємною частиною життя будь-якої сучасної людини. Тому з кожним роком ці поняття набувають у суспільстві більшого значення. Основними чинниками, що сприяють розвитку туристичної сфери є зростання доходів населення багатьох економічно розвинутих країн, покращення загальноосвітнього рівня людей, розвиток інфраструктури (транспортне сполучення, заклади готельного та ресторанного бізнесу). Також з кожним роком зростає інтерес людей до раніше невідомих для них місць, виникає бажання спробувати гастрономічні особливості інших народів, ознайомитися з пам'ятками історії, культури та мистецтва.

Україна має всі перспективи до розвитку туристично-рекреаційної сфери, проте задовільний стан економіки, постійні неефективні реформи у туризмі негативно впливають на дану галузь. Також не до кінця оцінено наявний туристичний та рекреаційний потенціал регіонів України. Тому виникає необхідність дослідити потенціал окремих адміністративно-територіальних одиниць (областей) та розробити систему заходів щодо його покращення та ефективності використання.

Існують певні заперечення щодо поняття «рекреаційний туризм». Згідно Закону України «Про туризм», окремого терміну, що пояснює даний напрям не існує. Виділяють такі види туризму: залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо. Розрізняють три форми використання часу, відведеного на рекреацію – туризм, лікування/оздоровлення та відпочинок [1].

Науковці, що досліджують поняття «рекреація», вважають його дещо ширшим, оскільки воно включає практично всі види діяльності людини у її вільний від роботи час, який вона проводить поза своїм постійним помешканням, тоді

як «туризм» – поняття вужче і глибше, оскільки цей процес супроводжується споживанням відповідних послуг, тобто купівлею певної продукції/товару чи послуг і використанням ресурсного потенціалу території. Проте рекреаційний туризм – це подорож задля відпочинку, оздоровлення або лікування, яку здійснюють за безпосереднього використання природних властивостей клімату, мінеральних вод, грязі, привабливих ландшафтних та інших ресурсів.

Україна має потужний рекреаційний потенціал: курортні та рекреаційні зони займають майже 13% її території. За даними Українського науково-дослідного інституту медичної реабілітації Міністерства охорони здоров'я України, 57% природних лікувальних ресурсів Європи знаходиться у нашій країні. Однак цей потенціал використовується не повною мірою: частка прямих надходжень від туризму у ВВП України, за даними Всесвітньої Ради з подорожей і туризму (World Travel & Tourism Council – WTTC) у 2000–2015 роках коливалася у межах 1,7–2,5%. Південь України, і особливо Одеська область займають вагоме місце у розвитку рекреаційного туризму у країні.

Визначити рекреаційно-туристичну галузь одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку Одеської області дозволили використання достатньо міцного рекреаційно-туристичного потенціалу щодо організації туристичних маршрутів, рекреаційних послуг, послуг лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, а також постійно зростаючий попит зазначених послуг на внутрішньому і міжнародному ринку [4]. Область має усі передумови, щодо розвитку рекреаційного туризму, а саме: значну кількість об'єктів природно-заповідного фонду, унікальні поклади мінеральних вод та джерел з лікувальними грязями. Також не менш важливим є економіко-географічне положення, стан транспортної мережі, комфортні природно-кліматичні умови, значна кількість пам'яток природи, архітектури, історії та мистецтва, що позитивно впливає на можливості розвитку високорентабельної туристично-рекреаційної сфери в Одеській області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіону відображені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: О.О. Бейдик, М.П. Бутко, Т.Г. Бутової, З.В. Герасимчук, Гуменюк, М.В. Глядіної, С.В. Дутчак, Є.П. Крупочкіна, М.А. Лось, О.О. Любіцевої, Н.В. Святохо, А.А. Тельцової, О.А. Пижової, Н.В. Шабаліної та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сфера рекреації у світі, останнім часом, почала інтенсивно розвиватися і на сьогодні є однією з найбільш прибутковою та динамічною галуззю господарства. Тому, постає питання, щодо формування системи сталого розвитку рекреаційної сфери, її ефективного використання з урахування всіх чинників та механізмів відтворення даного виду ресурсів.

Так як Україна володіє значними рекреаційними ресурсами (одна з рекреаційно найбагатших країн Європи), то вирішення проблеми розвитку туризму та рекреації є актуальною у наш час задачею.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз рекреаційних ресурсів у Одеському регіоні для розвитку туризму.

Виклад основного матеріалу. Рекреація (фр. recreation, пол. rekreacja – відпочинок, від лат. recreatio – відновлення сил) – відновлення чи відтворення фізичних і духовних сил, витрачених людиною в процесі життєдіяльності; рекреація включає різноманітні види діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих і соціальних потреб та запитів. Таким чином, рекреаційний туризм – це подорож задля відпочинку, оздоровлення або лікування, яку здійснюють за безпосереднього використання природних властивостей клімату, мінеральних вод, грязей, привабливих ландшафтних та інших ресурсів. Рекреаційний туризм поділяють на лікувальний і відпочинково-оздоровчий. Ці підвиди відмінні, але доповнюють один одного: відпочинково-оздоровчі потреби можна задовольняти на рекреаційних об'єктах загальної спеціалізації, а лікувальні – у спеціалізованих курортних закладах.

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України зі значним науково-технічним, промисловим, аграрним, транспортним, рекреаційно-туристичним потенціалом.

Одеський регіон вважається одним із провідних туристично-рекреаційних центрів України, який охоплює значну територію від гирла Дунаю до низин Дніпра. Одеська область має потужний потенціал для розвитку та просування на внутрішньому і міжнародному ринках туристичних послуг, зокрема таких видів туризму, як туристично-рекреаційний (258 готельних господарств та кемпінгів), лікувально-оздоровчий (763 санаторно-оздоровчих установ, із яких 651 база відпочинку, 43 санаторно-профілактичних заклади та 69 дитячих оздоровчих об'єктів) та круїзний і яхтовий. На території області діє вісім морських портів, із яких два порти (Одеський та Ізмаїльський) і два портопункти (м. Вилкове, Кілія) мають відповідну інфраструктуру та можуть приймати пасажирські круїзні судна.

Одеська область має багатий природно-ресурсний потенціал, різноманітні бальнеологічні

ресурси. Тут зосереджені природні ландшафти степової і лісостепової зон, історичні, культурні та етнографічні пам'ятки. Розвиток рекреації та курортів в Одеському регіоні здійснюється на базі таких природних ресурсів, як: сприятливий клімат, узбережжя Чорного моря та інших водних об'єктів (річок, лиманів, озер), мінеральні води, лікувальні грязі, а також природно-заповідних територій.

Одним з визначальних природних ресурсів є клімат, особливості якого сприятливі для організації та розвитку санаторно-курортного й інших видів лікування, туристичної індустрії. Область характеризується м'яким кліматом з жарким тривалим літом та недовгою теплою зимою. Помірний континентальний клімат регіону (100–120 сонячних днів на рік; середня температура в червні – серпні – 22–23° С; температура морської води влітку – 18–22° С) сприяє розвитку цієї сфери діяльності. Рекреаційні ресурси пов'язані, також, з приморсько-узбережньою смугою. Довжина морських пляжів дорівнює 175 км, а їх ширина – в середньому 50 метрів. Морські купання застосовуються як потужний лікувально-профілактичний засіб при шкірних, нервових, серцево-судинних захворюваннях і захворюваннях верхніх дихальних шляхів. На території Одеської області протікають ріки Дунай, Дністер, Південний Буг; розташовані більш 20 озер і лиманів. Серед останніх загальновідомі Куяльницький, Хаджибейський, Тилигульський та група Тузловських лиманів.

Особливе місце в розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Одеського регіону належить запасам лікувальних грязей та наявності мінеральних вод практично всіх різновидів, які є на території СНД і за кордоном. Лікувальні грязі Куяльницького лиману мають світове визнання. Роба Куяльницького лиману має велике лікувальне значення, тому що містить солі магнію, кальцію, йоду та бромю. Великі поклади лікувальних грязей також є в Тилигульському та Шаболатському лиманах. Мінеральні води – важливий ресурс рекреаційного комплексу Одеської області. Всесвітньо відомі мінеральні води типу «Куяльник», «Сергієвська» та ін. В регіоні розташовані 120 природно-заповідні об'єкти. В їх числі заповідники державного значення – біосферний «Дунайські плавні», ботанічний сад Одеського національного університету, 58 пам'ятки природи, 4 заповідних урочища і т. д. Унікальні природні ландшафти – Одеські лимани, піщані коси, природно-заповідні території, пам'ятки археології, історії, архітектури та мистецтва (печерні поселення християн, давньогрецькі поселення Ольвія, Тиру та ін., архітектурні комплекси ХІХ – початку ХХ століття – доповнюють ресурсний потенціал сфери рекреації і туризму Одеського регіону.

Рекреаційно-туристичну атрактивність регіону для відвідувачів, окрім природних передумов (водні об'єкти, клімат, мальовничі краєвиди, розмаїття флори і фауни і т. п.), складають і наявні на його території об'єкти. І в першу чергу, до них відносяться території та зони природно-заповідного фонду (ПЗФ). Рекреаційна діяльність на територіях установ, інших територіях та об'єктах ПЗФ полягає в задоволенні попиту

населення в оздоровленні та відпочинку, туризмі, санаторно-курортному лікуванні, любительському та спортивному рибальстві і полюванні тощо. Вона організовується спеціальними підрозділами адміністрацій установ, власниками чи користувачами територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що беруть на себе відповідальність за їх охорону та збереження, а також іншими підприємствами, установами, організаціями та громадянами на підставі угод про рекреаційну діяльність з адміністраціями установ, власниками чи користувачами територій та об'єктів ПЗФ. При цьому однією з основних задач є обґрунтування і встановлення допустимих антропогенних (рекреаційних) навантажень на території та об'єкти ПЗФ, яке здійснюється установами ПЗФ, підприємствами, установами та організаціями, у підпорядкуванні яких перебувають ці території та об'єкти. Серед найбільш значущих об'єктів ПЗФ регіону є Дунайський біосферний заповідник та регіональний ландшафтний парк «Ізмаїльські острови». Крім того, тут налічується 9 заказників (серед яких 6 ландшафтних, 2 – ботанічних і 1 – ентомологічний), 6 пам'ятників природи та 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва [2].

Таким чином, в розглядуваній області є природні умови для розвитку рекреаційно-туристичного сектору, наявні відповідні об'єкти для відвідування рекреантами та туристами, а також є передумови для відбудовування матеріально-технічної бази цієї сфери. Але, поряд із цим, є і низка перешкод. Так, перш за все, до негативних ознак рекреаційно-туристичної та курортної галузі відносяться:

- відсутність чітких і стабільних механізмів економічного регулювання господарських відносин, економічних важелів і стимулів розвитку туристично-рекреаційної сфери, сприятливого інвестиційного клімату, в тому числі стимулюючого податкового законодавства;
- низький рівень соціальної інфраструктури загального призначення (транспортна інфраструктура, зв'язок, водозабезпечення, каналізація, громадське харчування, побутові послуги тощо);
- розвиток інформаційного і рекламного забезпечення туристичного бізнесу не відповідає світовим стандартам;
- санітарно-екологічна ситуація в багатьох туристично-рекреаційних центрах досить напружена і потребує для свого покращання додаткових інвестицій [3].

Отже, першочергового значення має вирішення проблеми вдосконалення економічного механізму підтримки та розвитку вітчизняного рекреаційно-туристичного комплексу. Адже, саме недосконалість цього механізму, процесів управління та регулювання викликає глибокі протиріччя між економічною діяльністю окремих груп суспільства, з одного боку, і природою – з іншого.

Висновки і пропозиції. Вирішення вище зазначених проблем є складною, але розв'язуваною задачею. Одним із шляхів досягнення цього вважається у формуванні конкурентоспроможних кластерів у рекреаційно-туристичній сфері [4].

Варто зазначити, що існують галузеві кластери, які концентруються навколо певної сфери ді-

яльності, та міжгалузеві. Туристично-рекреаційний кластер може включати в себе безпосередньо організації туризму (турагенти, туристичні бюро тощо), підприємства індустрії гостинності (кемпінги, готелі тощо), частку установ зі сфери громадського харчування, транспортні, рекламні і т.д. компанії, що відносяться до категорії туристської інфраструктури і супутньої інфраструктури. Для туризму також характерно таке поняття, як елементарний туристський кластер у вигляді сукупності структурних елементів (ланок) кластерної системи в рамках конкретної дестинації (території, підприємства тощо).

Регіональний економічний розвиток на базі створення і стимулювання розвитку кластерних систем передбачає ініціативу і активність бізнесу, а також спільні зусилля бізнесу, виконавчої і законодавчої влади. Роль, яку відіграють бізнес і влада при створенні і розвитку туристичних кластерів різна, але взаємодоповнювальна [5].

У сфері бізнесу при появі туристичного кластера позитивними моментами можуть бути: можливість зниження бар'єрів виходу на ринок за рахунок уніфікації вимог у рамках кластера; поява можливості досягнення ефекту при організованому навчанні персоналу; підвищення ефективності закупівлі спорядження, обладнання і продуктів інформаційних технологій; спрощення і підвищення отримання доступу до замовлень (клієнтам); перенесення позитивної репутації кластера на його учасників (бренди); поява можливості адаптації систем професійної освіти регіону (фінансування за рахунок бюджетів) до потреб підприємств кластера; регіональні інноваційні та інші програми, реалізовані в регіоні, можуть враховувати інтереси кластера.

Таким чином, найбільш важливим результатом для економіки конкретного міста або території при появі кластера стане:

- мобілізація й ефективне використання місцевого природно-ресурсного потенціалу в інтересах розвитку рекреації й туризму;
- розвиток сфери послуг для обслуговування рекреантів та туристів;
- зменшення екологічного навантаження й стабілізація ресурсно-екологічної ситуації в регіоні;
- забезпечення зайнятості населення й підвищення рівня соціального захисту населення освоєних територій [4].

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити такі узагальнені висновки:

1. Проведений аналіз сучасного стану рекреаційно-туристичних ресурсів Одеської.
2. Вивчення негативних тенденцій функціонування рекреаційно-туристичної сфери в Одеській області показує, що першочергового вирішення потребує проблема вдосконалення економічного механізму підтримки та розвитку вітчизняного рекреаційно-туристичного комплексу регіону.
3. Дослідження існуючих у світовій практиці механізмів особливого економічного регулювання дозволяє запропонувати, в якості шляху вирішення проблем розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Одеській області, створення на цій території туристичних кластерів.

Список літератури:

1. Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР в редакції від 26.04.2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
2. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997. – 259 с.
3. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.
4. Програма розвитку туризму та курортів Одеської області до 2020 року // Додаток до рішення Одеської обласної ради від 23 грудня 2016 р. № 2856-VII.
5. Шепелев І. Г., Маркова Ю. А. Туристсько-рекреаційні кластери – механізм інноваційного вдосконалення системи стратегічного управління розвитком регіонів [Електронний ресурс] / І. Г. Шепелев, Ю. А. Маркова. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/shepelev.htm>

Верес Е.А., Савицкая Л.Ю.

Национальный университет пищевых технологий

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИОННОГО ТУРИЗМА В ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Исследовано состояние рекреационно-туристических ресурсов Одесской области. Определены основные термины и понятия рекреационного туризма. Рассмотрена научно-исследовательская база рекреационного туризма. Проведенный анализ основных негативных признаков рекреационно-туристических ресурсов региона. Предложены пути эффективного использования рекреационных и туристических ресурсов Одесского региона.

Ключевые слова: туризм, рекреация, туристско-рекреационный потенциал, рекреационный туризм, Одесская область, рекреационно-туристические ресурсы.

Veres K.O., Savytska L.Yu.

National University of Food Technology

STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF RECREATIONAL TOURISM IN ODESA REGION

Summary

The state of recreational and tourist resources of the Odessa region is investigated. The basic terms and concepts of recreational tourism are defined. The research base of recreational tourism is considered. The analysis of the main negative features of recreational and tourist resources of the region is carried out. The ways of effective use of recreational and tourist resources of the Odessa region are offered.

Keywords: tourism, recreation, recreational potential, recreational tourism, Odessa region, recreational and tourist resources.